

Вплив матеріалу та фактури на орнаментальне мистецтво: синтез естетики та технології

Анотація. У статті розглянуто орнаментальне мистецтво як один з найяскравіших проявів творчості людини та засобів художнього оздоблення декоративно-ужиткових виробів. Проаналізовано значення матеріалу та його фактури у процесі створення орнаментів на різних поверхнях, зокрема на текстильних, керамічних, металевих та дерев'яних виробах. Особливу увагу зосереджено на взаємодії фактури матеріалу з орнаментом, що впливає на естетику та сприйняття художнього твору. Підкреслено важливість врахування властивостей матеріалу та його специфіки у процесі художнього оформлення, а також розглянуто еволюцію орнаментальних технік під впливом змін моди та технологій.

Ключові слова: орнаментальне мистецтво, фактура, матеріал, декоративно-ужиткове мистецтво, естетика, текстиль, кераміка, метал, символіка.

Annotation. The article examines ornamental art as one of the brightest manifestations of human creativity and the means of artistic decoration of decorative and utilitarian products. The importance of the material and its texture in the process of creating ornaments on various surfaces, in particular on textile, ceramic, metal and wooden products, is analyzed. Particular attention is focused on the interaction of the texture of the material with the ornament, which affects the aesthetics and perception of the work of art. The importance of taking into account the properties of the material and its specificity in the process of artistic design is emphasized, as well as the evolution of ornamental techniques under the influence of changes in fashion and technology is considered.

Keywords: ornamental art, texture, material, decorative and applied art, aesthetics, textiles, ceramics, metal, symbolism.

Орнаментальне мистецтво, як одне з найяскравіших проявів творчості та самовираження людини, одна з галузей її діяльності, має свою багату історію, яка розпочинається з сивочолої давнини. Орнамент, який виник в епоху палеоліту, завжди був і нині залишається одним з основних засобів художнього оздоблення творів декоративно-ужиткового мистецтва: виробів з глини, скла, дерева, металу, різноманітних текстильних матеріалів. У системі традиційного декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва він сприяє формуванню уявлення про особливості національного колориту, символіку пращурів українського народу [5, с. 648].

Під час створення орнаменту завжди враховується його конкретне практичне призначення, що впливає на вибір мотиву – найпростішої динамічної змістовної символічної одиниці орнаменту (матеріалу для створення сюжету рапорту). Крім того, художник декоративного мистецтва виконує орнамент у певному матеріалі, який висуває свої вимоги. Тому в процесі роботи необхідно враховувати матеріал, його властивості, якості та види виконуваних з нього виробів.

Сутність будь-якого матеріалу відображає його структура, за якою розрізняють матеріали: дерево, каміння, метал, тканина та ін. Структура впливає на обробку кожного матеріалу. Наприклад, дерево ріжуть, метал кують, штампують, чеканять. Скло видують, потім ріжуть, фарфор, глину формують, потім обпалюють, гіпс відливають. Кожен матеріал має власні, тільки йому притаманні особливості. Тому в процесі створення ескізу орнаменту неможна робити однакові рисунки для тканини, дерева, металу [4, с. 252].

Якість матеріалу, з поверхнею якого працює художник, його фактура, колір мають велике значення. Кожен матеріал має особливі якості, не менше важливі, ніж його корисні властивості. Вони полягають у здатності матеріалу впливати на наші відчуття. Орнаменти для паперу різних фактур, бавовняних, вовняних, шовкових тканин, порцелянових,

фаянсових або шкіряних виробів мають свої особливості. Іноді роки невтомної праці йдуть на те, щоб зрозуміти властивості тієї чи іншої поверхні і повною мірою використовувати їх як виразний засіб графічного зображення.

Тканина до художника друкованого рисунка, для якої необхідно створити орнамент, надходить у готовому вигляді. Вона не має складних тканих візерунків і свідомо проєктується для друкованого орнаменту. Спільна робота технолога і художника нині вкрай необхідна, але поки що практикується рідко. Навіть найпростіші тканини мають свою естетику. Властивості волокон, характер переплетення ниток, різні обробки сприяють створенню матеріалу з певною фактурою, яка тісно пов'язана з матеріалом. Не випадково, наприклад, коли ми чуємо такі вислови, як шовковий блиск, лляне волокно, то чітко уявляємо зовнішній вигляд матеріалу. Під час друку одного й того самого рисунка на різних тканинах зображення виглядає по-різному.

Фактура поверхні виробу-носія рисунка може збагатити просте зображення, зробити рисунок чітким або розмитим, соковитим або млявим, легким або важким. Вона по-особливому виявляє і колір матеріалу. Величезне різноманіття тканих фактур у низці випадків змушує майстрів станкової графіки та естампа виконувати свої задуми на тканині, а не на папері.

Розуміючи під фактурою стан поверхні художньо оформленого матеріалу, яка постає одним із засобів художньо-формального вираження, підкреслимо, що не будь-яка фактура може перебувати в цьому стані. Якщо фактура матеріалу для зображення не допомагає відображенню творчої ідеї, то вона випадає як виразний засіб зображення. У таких випадках, як друк рисунка з тонкою лінією по грубій фактурній поверхні, це відразу помітно. Але не слід думати, що все так просто. Коли взаємодія поверхні та рисунка перебувають на межі технологічного браку, естетичні уявлення про зв'язки фактури з надрукованим зображенням різняться. Характер рисунків може суттєво змінюватися зі зміною моди. «Акварельні» тони і розмиття в таких випадках можуть різко змінюватися простими чіткими формами або навпаки.

Ступінь впливу фактури поверхні на сприйняття рисунка різна. Відомі випадки, коли фактура предмета активно «тримає» композицію рисунка. Найяскравіший приклад – випадок, коли невеликий за розмірами рапортний мотив лише підкреслює красу фактури матеріалу. Але є випадки, коли фактура поверхні виробу залишається достатньо індиферентною до орнаменту. Як правило, це стосується деяких тканин і кераміки зі слабким фактурним пропрацюванням. Такі вироби складають велику групу. При цьому без особливих змін можливе переведення рисунка з одного артикулу на інший, як в естампі або книжковій графіці змінюється фактура паперу.

До рисунків, які можна друкувати на різних поверхнях, належать орнаменти, їхні контрастні зображення заповнюють майже всю поверхню, а залишки фону швидше моделюють надрукований рисунок. Чорно-білі варіанти таких орнаментів найтиповіші. Деякі зміни здатності поверхні до відбиття світла (матовість, блиск) не змінюють суті справи. Іноді для виявлення конкретного образу виробу можливе використання протиріччя загальноприйнятим формам гармонійної взаємодії між фактурою поверхні та нанесеним на неї рисунком. Зазвичай такі випадки трапляються в періоди стилістичних змін у культурі або під час зміни напрямів моди.

Отже, орнаментальне мистецтво нерозривно пов'язане з матеріалом, на якому воно виконується, і саме його фактура визначає естетичні та художні якості твору. Різноманіття матеріалів, таких як дерево, метал, скло чи тканина, створює специфічні умови для формування орнаменту, які не можна ігнорувати під час розроблення ескізу. Різні фактури не тільки впливають на спосіб сприйняття орнаменту, а й надають йому додаткового значення через їхню здатність до взаємодії з кольором і формою. Художник має

враховувати ці особливості, щоб досягти гармонії між матеріалом, фактурою та орнаментом. Водночас, зміни моди та стилістичних напрямів можуть суттєво вплинути на характер орнаменту, що знаходить відображення в різноманітності підходів до поєднання матеріалів і декоративних елементів.

Список використаних джерел:

1. Марущак О., Зузяк Т., Соловей В., Кізім С. Синергія цифрових технологій та засобів національного орнаменту у формуванні естетичних уявлень фахівців культури та мистецтва. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9(15). С. 770-781.
2. Марущак О.В., Василько В.О., Давидюк А.В., Микитин А.Я., Черненко Д.С. Форма як засіб виразності у створенні художнього образу в образотворчому мистецтві. *Modern directions of scientific research development*. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. BoScience Publisher (May 18-20, 2022). Chicago, USA. 2022. Pp. 602-610.
3. Марущак О.В., Дощечкіна І.В., Лукова О.М. Розвиток у майбутніх педагогів середньої і професійної освіти, фахівців образотворчого та декоративного мистецтва художньо-творчої активності засобами орнаментального мистецтва. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 1. С. 19-23.
4. Марущак О.В., Красильникова І.В., Гусонька О.О., Заєць Л.В., Русавська Ю.О. Теоретичні основи створення робочих рисунків орнаменту. *Science and technology: problems, prospects and innovations*. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 249-257.
5. Марущак О.В., Недзеленко Ю.А., Ткачук Н.І. Науково-теоретичні основи орнаментальної композиції у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій і педагогів професійної освіти. *Dynamics of the development of world science*. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 644-653.
6. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія): навч. посіб. для студ. ВНЗ мистецтва. К.: Редакція вісника «Ант»; «Фенікс», 2013. 416 с.